

GULYA KÁROLY

AZ ERDÉLYI NEMZETISÉGI KÉRDÉS MEGOLDÁSÁRA IRÁNYULÓ
TÖREKVÉSEK 1918—1919-ben

A közel négyévszázados Habsburg elnyomatás és a dualista korszak után az önálló állami lét útjára lépő Magyarország 1918-ban a háborús vereség, s a letűnt hatalmi pozíció mellett az akuttá vált nemzeti problémákkal is szemben találta magát. Teljesen nyilvánvaló volt már, hogy azon az alapon, amelyen 1848-ban, 1867—68-ban az ország egységének fenntartása mellett ki lehetett volna elégiteni a nemzetiségek igényeit — tárgyalni sem lehet.

A történelmi fejlődés során soknemzetiségű állammá vált Magyarország vezető osztályai a magyar nép társadalmi és nemzeti felszabadulásáért vívott harcát 1848—49-ben sem tudták — részben pedig nem is akarták — az együttélő népek szabadságával összekapcsolni. 1849 júliusában a szegedi nemzetiségi törvénnyel, Kossuth és Bălcescu kézfogásával már elkészült a megegyezés.

Az 1867-es osztrák—magyar kiegyezés, s az 1868. évi nemzetiségi törvény pedig nélkülözötte azt az alapot, amely Magyarország és a nemzetiségek megbékélését, összefogását eredményezheti. Az 1868. évi XLIV. t. cz.-nek az oszthatatlan, egységes magyar politikai nemzetről vallott felfogása vált a magyar uralkodó osztályok nemzetiségi politikájának vezérelvévé. (Sőt! A XIX. század végén már ezt is túl liberálisnak minősítették!)

Az egész dolgozó magyar népet elnyomó, a nemzetiségeket pedig mindemellett erőszakosan magyarosító politika végleg kiábrándította őket az osztrák—magyar birodalomból, s a határokon túli testvérnépeik felé keresték a kapcsolatot. Az első világháború vérzivatará után éltek is az alkalommal, amely lehetővé tette számukra az egyesülést. A szomszéd államok burzsoáziáinak az egységes nemzetállam és egységes nemzeti piac létrehozására irányuló törekvései e tekintetben egybeestek a dolgozó osztályok érdekeivel és törekvéseivel: — ezáltal ugyanis megszabadultak a nemzeti elnyomástól, kettős igájuk egyikétől.

Erdély és a szoros értelemben vett történelmi Erdélyt körülvevő területek (Máramaros, Kőrösvidék, Bánát) egy része az erdélyi román nép önrendelkezését kifejező gyulafehérvári határozatok és a trianoni békeszerződés értelmében a burzsoá-földesúri, királyi Románia része lett. E 102 787 km² területen az 1910-es népszámlálás adatai szerint 5 242 000 lakos élt, döntő többségben románok.

*

A román nép, s főleg a román értelmiség körében az egy nemzethez tartozás tudatát a középkor alkonyától — valóság tartalmától függetlenül — a dákó-román kontinuitás elmélet élesztette és táplálta elsősorban. Ez elmélet szerint a dákoknak és a rómaiaknak egyenes utódai az összes dél-kelet-európai románok.

A XIX. század közepétől terebélyesedő román nemzeti mozgalomnak a vezérlő eszméi: nemzeti szabadság, nemzeti jogegyenlőség az összes dél-kelet-európai románok számára. Ez a lényege 1834-ben Moga szebeni és 1841-ben Lemény balázsfalvi püspökök memorandumainak, az 1848. évi balázsfalvi nemzetgyűlés követeléseinek, az 1849. március 5-i memorandumnak, a szebeni diéta által 1863—64-ben megszavazott törvényeknek, az 1881. évi román nemzeti politikai programnak, s a Nemzeti Párt 1905. évi programjának is.

Bár Romániát szerződés, s Hohenzollern származású királynak rokonszenve kötötte a Hármasszövetséghez, — az erdélyi románságot magyar részről fenyegető elnyomás és nemzetietlenítés miatt — 1916-ig nem találjuk a küzdőfelek, főleg a Központi Hatalmak oldalán harcolók között. A király és az őt támogató konzervatívok csoportja az 1914 augusztusi színáji tanácsülésen nem tudta keresztül hajszolni az Antant hatalmak elleni hadüzenetet. Ennek oka és magyarázata az angol, francia tőkebehatoláson túl elsősorban az erdélyi románság helyzetéből, a román burzsoázia Erdéllyel kapcsolatos egyesítési szándékaiból fakadt. Brătianu, s a liberálisok a várakozással Románia beavatkozásához is jobb feltételeket teremtettek, a győzelem esetére az Antanttól optimális területi ígéretek kaptak. Az 1916. évi bukaresti titkos szerződésben az Antant hatalmak messzemően méltányolták Románia igényeit; a többségben, vagy részben románok által lakott területek egységes nemzetállamba való egyesítésének szándékait.

Románia első kísérlete Erdély elfoglalására 1916 őszén nem járt eredménnyel. A váratlan támadás nyomán keletkezett zűrzavarban ugyan érték el kezdeti sikereket, de a kibontakozó német—osztrák—magyar hadműveletek során kiszorultak Erdélyből, s 1917 tavaszára a Román Királyság háromnegyed része német megszállás alá került. Észak-Moldvában is csak orosz segítséggel vetették meg a lábukat. A Mărășești csatában ugyan (1917 július—augusztus) megállították a németek további előrenyomulását, de miután a forradalmi Oroszország kilépett a háborúból, Románia különbéke megkötésére kényszerült.

A mindkét részről igazságtalan, imperialista célokért folyó háborút a Központi Hatalmak csoportja vesztette el, amelynek tartalékai előbb kimerültek, s amelynek keretében a heterogén, más népek sokaságát elnyomó Monarchia volt. A cári Oroszország után — melyen már a forradalom tisztító vihara separt végig — itt voltak a legerősebbek a feudális maradványok, a társadalmi és nemzeti ellentmondások. A háború fejleményei következtében a bukaresti béke ratifikálására már nem került sor, s Románia a győztes Antant hatalmak oldalán lábolt ki a háborúból.

Bár a románok által lakott területek egyesítésére irányuló igényt a bukaresti titkos szerződés kilátásba helyezte, ezt korántsem lehetett a beteljesedés zálogának tekinteni. 1918-tól a fejlemények, az osztrák—magyar monarchia széttörésére irányuló tervek megérése, az új, illetve egyesített nemzetállamok létrehozására irányuló tömegnyomás következtében mégis kialakultak az egyesítés kedvező feltételei.

Románia területi igényeinek messzemenő kielégítésében ugyanakkor nem csekély szerepet játszott a burzsoá-földesúri, királyi Romániának a Magyar Tanácsköztársaság leverésében tanúsított aktivitása is.

A NEMZETISÉGI KÉRDÉS AZ 1918-AS POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM ÉS A KÁROLYI-KORMÁNY IDŐSZAKÁBAN

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új irányt szabott Oroszország népei fejlődésének, s az európai eseményeknek. A háború elvesztésének hivatalos beismerését megelőzően forradalmi mozgalmak törtek ki Németországban, Ausztriában, Magyarországon. E polgári demokratikus forradalmak fő követelései: föld, kenyér, szabadság, köztársaság, demokratikus béke. 1918 október végén, november elején a német imperializmus és az osztrák—magyar monarchia hatalma összeomlott. Mindkét országban hiányzott azonban még az az erő, mely az OK/b/P-hez hasonlóan a polgári demokratikus átalakulás proletárforradalommá fejlesztésének motorja lehet. A kommunista pártok valamivel később alakultak meg, a szociáldemokrata pártok pedig a társadalmi reformok, a nemzeti kérdés tekintetében nem igen léptek túl a burzsoázia osztályérdekeinek szolgálatán. Evolucionista, revizionista ideológiájukkal objektíve ezt támogatták. Beszédes bizonyíték erre Garami Ernő egyik háború alatti megnyilatkozása, amely az SzDP vezetés hivatalos állásfoglalását is tükrözi. »Az Antant győzelme a meggyengített monarchia szétdarabolását és egyik darabjának független Magyarországgá avatását hozhatja legjobb esetben. A magyar uralkodó osztályoknak nem ez kell«. (A továbbiakban arról ír, hogy a magyar uralkodó osztályoknak olyan erős monarchia kellene, amelyben Bécs helyett Budapesten legyen a túlsúly, s amelyben Magyarország területén övek legyen az abszolút hegemonia minden más nemzetiség felett.) »A magyarországi munkásosztálynak épp oly kevésbé érdeke Magyarország szétdarabolása, mint uralkodóinak.«¹

Ekkor, különösen pedig 1918-ban már egyáltalán nem volt vitás — még a laikus szemlélő előtt sem —, hogy a nemzetiségek milliói elnyomásának, a 48%-nyi magyarság abszolút hegemoniájának ideje lejárt. A Monarchia romjain feléledő nemzetiségek csatlakozási szándékukkal a szomszéd nemzeti államok kikerekítését, megnövekedését támogatták. A magyar uralkodó osztályok vezetői, érdekeinek védelmezői a helyzet reális felmérése helyett az uolsó pillanatban is vakon folytatják hagyományos politikájukat. Jászi Oszkár az erdélyi politikusokat találóan osztálygőgtől elvakított, megyei pasauralmukat féltő, bornirt társaságként jellemzi, kik még mindig annexiós békéről álmodoznak.² Értelmes, belátó és szűkkeblűségtől mentes társadalmi reformokat, nemzeti szabadságjogokat adományozó, demokratikus belpolitika lett volna szükséges ahhoz, hogy a polgári demokratikus forradalomból születő Károlyi-kormány megkísérelhesse fékezni a nemzetiségek elszakadási törekvéseit, illetve mérsékelje az új nemzeti államok területi követeléseit. Ám a kormány tagjai a valóságnál kisebb jelentőségűnek értékelték a kérdés horderejét, vagy alkalmatlanok, képtelenek voltak gyors és radikális reformok végrehajtására.

¹ Garami Ernő: Magyarország és a háború. Szocializmus 1916.

² Jászi Oszkár: Magyar Kálvária, magyar feltámadás. Bécsi magyar könyvkiadó. 1920. 10. old.

A Magyar Nemzeti Tanács kiáltványa például csak a »már-már bizalmukat vesztett« nemzetiségekről beszélt; a nemzetiségek bizalmát azonban már régen kiölte a magyar uralkodó osztályok erőszakos és nacionalista politikája.

Egyes radikális reformok szükségességét a kormány politikusai közül Károlyi, Jászi látták ugyan, de a kormány egésze képtelen volt ezek keresztülvitelére. Jászi saját állítása szerint ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az egész integritási politikának már csak egyetlen lehetősége van: azonnal felosztani a perifériákon a magyar nagybirtokokat, a nemzetiségi törpe-parasztok és földnélküliek között.³ E rendszabálytól óriási vonzóerő gyakorlását remélte, de a kormányzás ingadozó voltát és lassú tempóját nem tudták ellensúlyozni.

A Károlyi-kormány 1918. november 23-i, a nemzetiségekhez intézett kiáltványa a megértés és összetartás szükségességét hirdette. A »nép rendjét« úgy ígéri megvalósítani, ahogyan Wilson elnök tanítja«. Területi és nyelvi autonómiát, szavazati jogot és földet ígér a nemzetiségeknek. Hangsúlyozta, hogy Magyarország szétdarabolásával elvesztik régi piacaikat és vevőiket. A kiáltvány így végződik: »Ne hadakozzunk egymás ellen, hanem inkább szóljatok testvéreiteknek: ne bántsátok Magyarországot! Ez a Magyarország egészen új ország, szabad népköztársaság, ahol minden embernek egyforma joga van. Inkább béküljetek meg ti is ezzel az új köztársasággal, szövetkezzetek vele szívesen, hogy jól összedolgozva, a közös munkában együtt gazdagodjunk és tanuljunk. Ez a kormány nem vállalhat felelősséget az elődök bűneiért, de arra törekszik, hogy jóvátegye ezeket a bűnöket. A kormány tagjai együttesen és egyenként becsületükkel vállalnak jótállást előttek, Magyarország népei előtt, hogy megvalósítják, amit ígérnek.«⁴

A kiáltványt kétségbeesés, bizonyos naiv jóhiszeműség, ugyanakkor az időnyerés szándéka is szülte. (Tartalmi különbség alig mutatkozott a múlthoz képest!)

A Károlyi-kormány nemzetiségi politikája lényegében a polgári radikális Jászi Oszkár koncepciójára épült. Jászinak az integritással kapcsolatos véleménye az volt, hogy: ha ezt a szó geográfiai értelmében nem is tudják megvédelmezni, egy pacifista és antimilitarista kormánnyal szemben (mint amilyen Károlyi kormánya) a szövetségesek messzemenő jóindulatot fognak tanúsítani. Ha veszít is Magyarország területeket, komoly, elhatározó lépések történnek a dunai népek konföderációs összefogása felé.⁵ Elgondolása szerint természetesen magyar vezetés alatt.

Ebben a koncepcióban, valamint november 12—15-én Aradon az erdélyi románság politikai vezetőivel folytatott megbeszélés engedményeiben is feltehető a magyar uralkodó osztályok vezető szerepének átmentési kísérlete. November 13-án Jászi a román vezetőknek (Maniunak és Goldisnak) a következő javaslatokat tette:

1. Román impérium mindenütt, ahol román többség van.
2. A román impérium kiküldöttje helyet foglal a magyar kormányban minden közös ügy intézésénél.
3. A régi törvények átmenetileg megmaradnak, de újakat csak a román impérium hozzájárulásával lehet hozni.
4. A főispánok és kormánybiztosok kivételével megmarad a régi hivatal-

³ U. o. 87. old.

⁴ A Károlyi-kormány kiáltványa a nemzetiségekhez 1918. november 23.

⁵ Jászi Oszkár: i. m. 45. old.

noki kar. A régi tisztviselők megfelelő védelemben részesülnek, rendes feyelmi eljárás nélkül senki sem mozdítható el.

5. A nemzeti kisebbségeknek kölcsönösen biztosítani kell az 1868. évi XLIV. t. cz-ben lefektetett védelmet.

6. A Román Nemzeti Tanács garantálja a személyi és vagyonbiztonságot.

7. A provizórikus román impérium a Román Királyság katonai erejét nem veheti igénybe.

8. A magyar kormány és a román komité egy kormánybizottságot hoz létre az új rend életbeléptetésére.

9. A felmerülő vitás kérdésekben öttagú bíróság dönt, melybe két tagot a Magyar Nemzeti Tanács, 2-t a Román Nemzeti Tanács, egyet a magyar kormány küldene ki. (Magyar többség ezáltal biztosítva lett volna.)

10. Ez a megállapodás a béketárgyalásokig érvényes és azontúl miben sem köti a feleket.

11. E megállapodás betartása a két nemzet becsületének védelme alá helyeztetik.⁶

A tárgyalások meghiúsulásának okait találóan foglalta össze Bányai László. »A múlt hatalmát omladékaiban is menteni igyekvő, kompromisszumra kész magyar polgári nacionalizmus ütközik össze itt a nyugati győztes imperializmust a maga háta mögött érző, felduzzadt román nacionalizmussal.«⁷

A tárgyalás sikertelenségéről Jászi ezt írta: »...Maniu Gyula (ki teljes szuverenitást követelt) nagyon jól tudta, hogy az a megoldás, amelyet én kínáltam: Erdély függetlensége és autonómiája a három nemzet egyenrangú és demokratikus szövetsége alapján — mely teljes gazdasági és kulturális szabadságban élhetne úgy Magyarország, mint Románia felé —, legfeljebb a pillanatnyi adottságok, s nem a történelmi fejlődés szempontjából volt naiv, vagy doktrinér álláspont.«⁸

Jászi hívei úgy vélték, hogy vezérük nemzetiségi politikája meg tudja oldani a háború által még jobban elmérgesített problémákat. Ő, állítása szerint, ezt az illúziót nem osztotta, de politikája csődjét nem a koncepció hibájának, hanem a »húszmillió magyar« jelszóval kormányzó esztelen és erőszakos politikának, a földreform elkésésének tulajdonította.⁹

A New Europe 1919. november 20-i cikke így nyilatkozott erről a kérdésről: »... az a lehetőség (Jászi számára), hogy megvalósítsa az egyenlő igazságosság programját Magyarország összes nemzeteivel szemben, már a tizenkettedik órában jött, amikor valamennyien kivétel nélkül a teljes függetlenséget választották, mely akkor számukra kivihetővé vált.«¹⁰

A magyarországi polgári demokratikus forradalom kibontakozása idején a volt Osztrák—Magyar Birodalom népei az uralkodó osztályok előző elnyomó politikájának, s a nemzetiségek burzsoáziáinak a nemzeti piac kiszélesítésére irányuló tervei következtében már szemben álltak egymással. A csehek először 1917 májusában külföldön proklamálták a cseh állam függetlenségét. A szlovákok 1918. október 30-án Túrócszentmártonban kijelentették, hogy a szlovák nép, mint a csehszlovák nemzet alkotóeleme, önrendelkezést kíván.

⁶ *Jakabffy Elemér*: Kérelmek... 43 old. (vö. Jászi: Visszaemlékezés a román nemzeti Komitéval folytatott tárgyalásaimról 1921.)

⁷ *Bányai László*: Harminc év. Bukarest, 1949. 19. old.

⁸ *Jászi Oszkár*: i. m. 63. old.

⁹ *Jászi Oszkár*: i. m. 64. old.

¹⁰ Idézi Jászi Oszkár említett munkája 65. old.

A horvát tartománygyűlés október 29-én eltörölte a magyar—horvát kiegyezést, s függetlennek nyilvánította Horvátországot, Szlavóniát, Dalmáciát és Fiumét, s belépett a szerbek, horvátok, szlovének föderatívnek tervezett nemzeti államába. (SHS királyság.) A dél-magyarországi szerbek 1918. november 25-i újvidéki népgyűlésükön hoztak határozatot a Szerbiával való egyesülésre. Az erdélyi románok egyik vezetője, Vajda-Voievod Sándor 1918. október 18-án jelentette be a magyar parlamentben, hogy a magyarországi románság maga akar dönteni hovatartozása felett. Az aradi tárgyalásokon ragaszkodtak is ehhez az álláspontjukhoz.

Az erdélyi és magyarországi románok 1918. december 1-én Gyulafehérváron (Alba-Iulia) mondták ki egyesülésüket Romániával, amelyhez csatlakoztak a szászok is 1919. január 8-i, a bánáti svábok pedig 1919. augusztus 19-i határozatukkal.

A szomszéd államok Magyarországhoz hasonlóan szintén a forradalmi átalakulás küszöbén álltak, de a győztes nagyhatalmak támogatását maguk mögött érző nemzeti burzsoáziáknak bizonyos reformok ígérétevel — s némelyek végrehajtásával —, és népeik egyesítésének jelszavával, az egységes nemzeti piac létrehozásával, a jobboldali szociáldemokrácia segédletével sikerült a proletárforradalom kitörését, sőt Romániában, és az SHS királyságban a valószínű polgári demokratikus átalakulást is — megakadályozniok.

Románia a polgárháború, s az intervenció zűrzavarát felhasználva 1918-ban elfoglalta a vegyes lakosságú Beszarábiát. 1918 novemberében Bukovina románjai az egyesülés mellett döntöttek. 1918. december 1-én pedig Erdély, Máramaros, Kőrösvidék és a Bánát román küldötteinek gyulafehérvári nagygyűlése mondtotta ki a csatlakozást Romániához. Az elfogadott határozatok első pontja így szólt: »Erdély, a Bánát és Magyarország összes románjainak nemzetgyűlése, amelyben meghatalmazott képviselőik 1918. november 18-án (december 1-én) Gyulafehérvárott összegyűltek, kimondja ezeknek a románoknak és az általuk lakott területeknek egyesülését Romániával. A nemzetgyűlés különösen kimondja a román nemzet elidegeníthetetlen jogát a Maros, Tisza és Duna folyók által határolt Bánságra.¹¹ E nagygyűlés a reakciós román vezető körök ellenére is állást foglal bizonyos demokratikus szabadságjogok — köztük a munkásság szervezkedési joga és a nemzetiségek jogegyenlősége mellett.

A felsorolt területek számára ideiglenes önkormányzatot kívánnak az általános választójog alapján megválasztandó nemzetgyűlés összeüléséig.¹²

A határozatnak a nemzetiségek vonatkozásában leglényegesebb része a következő: »Teljes szabadság az összes együttlakó népek számára. Minden nép saját nyelvén, kebeléből való egyének által fogja művelni, kormányozni magát és törvénykezését ellátni: minden nép amaz egyének számának arányában, akik alkotják, megfogja kapni a jogot a törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való képviselőre.«¹³

A gyulafehérvári határozatok demokratikus követeléseket tartalmazó pontjai azonban egyáltalán nem gátolták a román reakciós kormányokat abban, hogy eltiporják saját munkásosztályuk forradalmi megmozdulását (1918. december 13. Bukarest), hogy 1919 tavaszán a Magyar Tanácsköztársaság le-

¹¹ Idézi a Magyar Kisebbség c. folyóirat 1922. december 1. I. Évfolyam 7. sz. 218—220 old. Lugos.

¹² Ugyanott.

¹³ Ugyanott.

verésére siessenek, s hogy a volt magyar uralkodó osztályokéhoz hasonló politikát folytassanak a nemzetiségekkel szemben. Az erdélyi románok egyes képviselői is bizonyos óvatosságot tanúsítottak az egyesülés kérdésében. Mikes Imre — különben sovinizta szellemű könyvében a gyulafehérvári határozatok harmadik, vitás pontjának eredetijét így idézi: »A célból, hogy az Erdélyben, Bánát-Temesben és Magyarországon románok által lakott területek és a mostani Román Királyság között fennálló, a történelmi fejlődés során keletkezett különbségek miatt a bekövetkező kiegyensúlyozódásig kikerüljünk minden társadalmi megrázkódtatást, a nemzetgyűlés a fent említett területek részére fenntartja az önkormányzat jogát, mely autonómiának határait és tartalmát az az alkotmányozó gyűlés fogja megállapítani, mely ezen területek lakosságának — nemzetiségre és vallásra való különbség nélkül — küldötteiből fog összetevődni és amely a fenti célból a megfelelő időben össze fog hívatni.«¹⁴

A nagygyűlés előtt sikerült Maniuéknak ezt a pontot megváltoztatni.

A gyulafehérvári nagygyűlés az erdélyi ügyek vitelét ideiglenesen egy Sebenben székelő 15 tagú Kormányzótanácsra bízta (Consiliul Dirigent). A Kormányzótanács hatásköréből azonban rövidesen kivesszik a legfontosabb ügyeket, s azokat a bukaresti központi kormány intézi. I. Ferdinánd román király 1919. december közepén a kormány elnökének jelentése alapján elrendeli: »Az 1918. december 1-i gyulafehérvári nemzetgyűlés határozatában foglalt területek a Román Királysággal örökre egyesülve vannak és maradnak.«¹⁵

A Monitorul Oficial közli azt a királyi rendeletet is, amely Erdélyt közigazgatásilag bekapcsolja Románia életébe. Az erdélyi területek hivatalainak vezetésével a gyulafehérvári nemzetgyűlés által kijelölt Consiliul Dirigent-et bízták meg.¹⁶

A királyi kormány igazgatásában maradnak a külügyek, a hadsereg, a vasút, a posta, a távíró, a telefon, a bizalmas természetű kapcsolatok, a vámok, a kölcsönök és az állambiztonsági hivatal.¹⁷

A román királysággal egyesült Erdélyt tárcanélküli miniszterek képviselik a kormányban. A Consiliul Dirigent feladata elsősorban csak az, hogy az általa igazgatott területek részére minél hamarabb az általános szavazaton alapuló választójogi reformot és agrárreform tervezetet nyújtson be.¹⁸

A román csapatok 1918. november 23-án az antant megszálló csapatainak részeként — s a későbbiekben már az Erdély lakosságának többségét képező román lakosság gyulafehérvári nagy nemzetgyűlésének határozata alapján — megkezdik Erdély elfoglalását. Előbb a Maros vonaláig, majd az antant újabb engedményei alapján tovább.

*

E történelmi változások időszakában az erdélyi magyar vezető körökre szétszórtság és fejvesztettség jellemző. A munkásosztály forradalmi pártjának és harci egységének hiánya, a polgári értelmiségiek ingadozása nyomja rá a

¹⁴ Mikes Imre: Nagymagyarországtól Nagyromániáig II. kötet 26. old.

¹⁵ Monitorul Oficial. 1918. dec. 13. 3631. sz. rendelet.

¹⁶ Ugyanott.

¹⁷ Ugyanott.

¹⁸ Ugyanott.

bélyegét azokra a kezdeményezésekre, amelyek különféle bizottságok létrehozását eredményezik. 1918. november 1-én a Magyar Nemzeti Tanács mintájára a Román Nemzeti Tanáccsal párhuzamosan megalakult Kolozsvárott az Országos Magyar Nemzeti Tanács Erdélyi Bizottsága. Élén a haladó gondolkodású, de egyben nacionalista Apáthy István orvosegyetemi tanár állt. A bizottság hatásköre alig terjedt túl Kolozsvár határain. Ugyanitt alakult meg a Székely Nemzeti Tanács is. A két szervezet 1918. december közepén egyesült, s az Erdélyi Magyar Székely Nemzeti Tanács nevet vette fel. E szervezkedések idején azonban a román királyi csapatok már Erdély jelentős részét elfoglalták, s Kolozsvár közelében tartózkodtak.

1918. december 18-án a kolozsvári városháza tanácstermében közös határozathozatalra jöttek össze a magyar és székely Nemzeti Tanács megbízottai, s elfogadtak egy kiáltványt, melyet a világ népeihez intéztek. A kiáltvány bevezető része arról szól, hogy önrendelkezési jogának megvalósítására a magyar és székely Nemzeti Tanács legfőbb intéző bizottságot választott, s azzal a jogkörrel ruházta fel, hogy az erdélyi magyarság érdekében önállóan és függetlenül járjon el. A kiáltvány a továbbiakban tiltakozik az ellen, hogy az erdélyi magyarságot érintő bármely kérdésben idegen tényezők — akár erdélyi, akár román királyságbeli egyének és szervezetek — határozzanak az ő megkérdésük és hozzájárulásuk nélkül. Ugyanakkor, mikor a békeszerződés megkötéséig vitásnak tartja a románság önrendelkezési jogának gyakorlását, elismeri minden népnek azt a jogát (saját bajukon okulva, a történelem folyamán először), hogy ügyeit maga intézze.¹⁹

Az önrendelkezési jog ilyen igénylése azonban — jogossága ellenére is — hamisan cseng a burzsoá demokrácia eme többnyire újdonsült képviselőinek szájából.

A Magyar Nemzeti Tanács Erdélyi Bizottsága 1918. december 22-én Kolozsvárott tiltakozó gyűlést szervezett a gyulafehérvári nagygyűlés ellensúlyozására. December 24-én azonban a román csapatok bevonultak a városba. Néhány nappal a román csapatok bevonulása előtt Székelyudvarhelyen polgári jellegű Székely Köztársaságot kiáltották ki. (1919. január 8.) Bánfihunyadon pedig Kalotaszegi Köztársaságot. Temesváron 1918 októberében polgári jellegű magyar—szerb—román Bánsági Néptanács jött létre, mely külön ügynevezett Bánsági Köztársaságot alakított. A magyar uralkodó osztályok erdélyi csoportjai tehát tettek, s a továbbiakban is tesznek arra kísérletet, hogy hatalmuk egy részét megőrizzék, osztályuralmukat átmentsék. Bányai László már idézett munkájában így jellemzi a helyzetet: »A történelem menetével szemben a mulékony napi érdekekre építő, s a kapitalizmus megrendülésekor középkori emlékekbe menekülő, megriadt, anarchista kispolgári elgondolások jellemzik ezeket a politikai jelenségeket. Mögöttük a régi szívós tőkés és földesúri osztályok várják a kedvező fordulatot, hogy visszaállítsák kizárólagos uralmukat.²⁰

Közben még jobban elmérgesedik a viszony Erdély román és magyar lakossága között. Alapot szolgáltatnak erre egyes magyar feudálisok, illetve bérenceik vérengzései a földfoglaló román parasztok között. (Jósikafalva, Alsófüle.)

¹⁹ *Mikes Imre*: i. m. II. 50—52. old. Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács kiáltványából. Kolozsvár 1918. dec. 16.

²⁰ *Bányai László*: i. m. 22. old.

Erdélyben (Kolozsvárott, a bánya- és iparvidékeken) tudomásunk van munkástanácsok megalakulásáról is. A csatlakozást követő megszállás körülményei között azonban nem lehetett befolyásuk a további fejleményekre. E munkástanácsok hatóereje a kapcsolatok hiánya és tevékenységük rövid ideje következtében szűkkörű volt. A román hadsereg bevonulásakor vezetőik egy része börtönbe került, azok pedig, akik el tudtak menekülni, a magyarországi forradalmi eseményekben, a Tanácsköztársaság harcaiban vettek részt.

*

Az erdélyi magyar uralkodó csoportok egyik pregnáns képviselőjének, Gyárfás Elemérnek a tervezete Erdély autonómiájának megoldására, szintén az elkészített »mentőötletek«, akciók körébe sorolható.

Gyárfás Elemér a magyar uralkodó osztályok azon politikusai közé tartozott, akik — a tizenkettedik órában, vagy sokszor azután — de mégis megláttak valamit azokból a hibákból, mulasztásokból, melyeket a birodalmi gondolat erőszakolt megvalósításának időszakában elkövettek. Erről tanúskodik Erdélyi problémák című könyvének néhány cikke. A világháborút követő összeomlásig azonban ő sem jutott el az erdélyi nemzetiségek autonóm jogainak felismeréséhez, bár a »főispáni« politikusoknál szélesebb látókörrel rendelkezett. Ehhez a felismeréshez csak az erdélyi magyarság — elsősorban a volt uralkodó rétegek — helyzetében bekövetkezett változás juttatta el. Memorandumát olyan körülmények között, s olyan időpontban fogalmazta meg (1919 március vége), ami azt bizonyítja, hogy kompromisszumos javaslatai létrejöttét a történelmi helyzetből fakadó menteni igyekvés, a »két pogány közt egy hazáért« (Magyarországi bolsevizmus, román nacionalizmus) küzdő partikuláris erdélyi osztályérdek szülte.

Maniunak címzett memoranduma bevezetőjében 1919. március végén arról írt, hogy az erdélyi magyarok (értsd vezető rétegek) eddig bizonyos fásult egykedvűséggel nézték a román nacionalizmus és a magyarországi bolsevizmus közötti harcot. Egyiktől sem vártak sok jót, s tisztában voltak vele, hogy bármelyik győzelme esetén őket egyaránt a pokolra viszik az ördögök. De érezték azt is, hogy egyik sem irányul egyenesen és elsősorban ellenük, s változatos érzelmekkel reménykedtek abban, hogy egyik vagy másik majd csak kíméletes lesz irántuk.²¹ (Mesterien összebogozza a nemzeti és osztály-
elnyomás különböző lehetőségeit.)

Az írja, hogy a »kultúrember aggodalma« adta kezébe a tollat, ez készítette javaslatai megfogalmazására, hogy rámutasson azokra az eszközökre, melyekkel meg lehetne előzni Erdély kulturális és gazdasági kincseinek elpusztulását. Szerinte ugyanis: »A magyarországi bolsevizmus Scillája és a román nacionalizmus Charybdise között... egy új veszedelem tűnt fel, s ez: a román bolsevizmus réme«.²² Mindez elkerülhető szerinte az erdélyi magyarsággal kötendő igazságos és méltányos békének, a két uralkodó osztály összefogásának, valamint a történelmi Erdély alkotmányrendszerének alapján. »Igaz, hogy Nagyrománia ideálja, s Magyarország területi integritásának elve mint tűz és a víz, ma engesztelhetetlen ellenséggé állnak egymással szemben. Végeredményben azonban mindkét ideál csak távolabbi végcélja a két erdélyi

²¹ Gyárfás Elemér: Erdélyi problémák 1903—23. Kolozsvár 1923. Egy át nem adott memorandum. 143—153 old. Dicsőszentmárton 1919. március 24.

²² Ugyanott. 146. old.

népfajnak és sokkal közelebb állnak mindkettőjük lelkéhez azok az értékek — saját tűzhelye, kultúrája, vallása, szociális rendje és kis vagyonkaja —, melyek most mind közvetlen veszedelemben forognak».²³

Tervezetének, mely 12 pontból áll, az »erdélyi három nemzet uniójának alapelvei« címet adta. Lényege a következőkben foglalható össze:

1. Erdély három nemzete: a magyar, román és a szász közös érdekei védelmére szoros, felbonthatatlan uniót és szövetséget kössön egymással.

2. Magyarország területi integritásának és Nagyromániának az erdélyi nemzeteket egymással szembeállító problémáját külpolitikai kérdéseknek tekinték.

3. Külpolitikai kérdésként kezelendő az is, hogy pontosan mely területek tartozzanak a három nemzet szövetségéből álló Erdélyországhoz.

4. A kormányzótanács összetétele: 24 főből 10 román, 10 magyar, 4 szász. Határozataikat egyhangúan, vagy kétharmados többséggel hozzák.

6. Az 1918. október 31-ig érvényes törvények továbbra is megmaradnak azzal a különbséggel, hogy a királyt, s a magyar kormányt megillető hatáskörök a kormányzótanácsra szállnak át, Magyarország címere és jelvényei helyett pedig Erdély címere és lobogója használandó.

7. A kormányzótanács székhelyének Gyulafehérvárt javasolja.

A továbbiakban a tisztviselők helyzetének rendezésével, az eskü szövegével, az erdélyi országgyűlés összehívásával és az országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslatokkal foglalkozik.

11. Erdély törvényhozó szerveinek organizációja, általános választójog, agrárreform, az 1868. évi XLIV. t. c. megváltoztatása — olyan értelemben, mely az unióba szövetkezett három nemzet jogainak és méltóságának megfelelő —, a vármegyék nyelvhatárokkal való helyettesítése, büntetőtörvénykönyv módosítása.

S végül: Állampolgárságra jogosultak, akik 1918. október 31-e előtt Erdély területén születtek, vagy itt közhivatalt viseltek, akiket a törvényhozás honfiúsít, s az előbbieket törvényes leszármazottai.²⁴

Gyárfás a tervezet megtárgyalásának módjára is tett javaslatot. Tárgyalásokra azonban nem került sor. A román vezetők közül elsősorban Maniunak szánta, de csak Hățăganu miniszter látta, aki azzal a megjegyzéssel, hogy »nagyon érdekes«, napirendre tért a memorandum felett. Úgy látszik, Gyárfás maga is belátta, hogy ebben a helyzetben a magyar uralkodó osztályok előző gyakorlatához képest kompromisszumot képviselő javaslatai is irreálisak, s felhagyott a további próbálkozással. Az erdélyi magyar politikusok 1921-ig tartó passzív magatartásához híven csak osztályérdekeikbe vágó kérdések voltak azok, melyek tiltakozásukat, vagy érdeklődésüket felkeltették. (Így említendő az erdélyi Gazdasági Egylet tiltakozása a földreform-törvény erdélyi vonatkozásai ellen 1920. december 5-én. Ez alkalommal küldöttséget menesztettek a királyhoz is.)

²³ Ugyanott 147. old.

²⁴ A tervezet pontjai: i. m. 147. és köv. old.

II.

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HŐSI KÍSÉRLETEI A NÉPEK KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS BIZTOSÍTÁSÁRA

A magyarországi nemzetiségeknek a teljes nemzeti felszabadulásra irányuló törekvéseit — mint láttuk — a Károlyi-kormány lényegében nem karolta fel. A nemzetiségek polgári vezetői viszont az antanthatalmakkal egyetértésben úgy igyekeztek a népek nemzeti felszabadulásáért folytatott harcát kihasználni, hogy ezáltal tompítsák, illetve letörjék a forradalmi mozgalmakat. Az új típusú forradalmi munkáspártok hiánya megkönnyítette a nemzetiségek burzsoáziájának a forradalmi tömegmozgalom fékezését, illetve számára megfelelő mederbe szorítását.

A Bolsevik Párt vezetői ebben a helyzetben utat mutattak a délkelet-európai népek számára. Lenin és Szverdlov az oroszországi proletariátus nevében felhívást intézett a volt Osztrák—Magyar Monarchia népeihez. (1918. november 3.) Köszöntötték őket abból az alkalomból, hogy lerázták magukról a nemzeti elnyomás jármát és kifejezték azt a meggyőződésüket, hogy: »Erdély földnélküli román parasztjai a magyar mágnások jármát nem fogják lerázni azért, hogy a román bojárok, ügyvédek, papok jármát akasztassák a nyakukba. Meg vagyunk győződve róla, hogyha a német, magyar, cseh, román, lengyel és szlovén munkásoknak, katonáknak és parasztoknak a hatalom a kezükben lesz, ha szabadon, minden elnyomástól itt állanak, akkor utat és módot fognak találni, hogy a szabad népek dolgozó tömegeinek testvéri szövetségét megkössék és a kapitalizmust legyőzzék.«²⁵

A Magyar Tanácsköztársaság kommunista vezetői megértették, hogy a népek testvéri szövetségéért, s a társadalmi felszabadulásért folytatott harc összefügg. A Forradalmi Kormányzótanács kiáltványa (1919. március 21.) fegyveres szövetségre hívta Csehország, Románia, Szerbia és Horvátország dolgozóit a burzsoák, bojárok és nagybirtokosok ellen. A Népbiztosi Tanács március 23-i szikratávirata ugyanakkor kifejezi azt a készséget is, hogy a dolgozó osztályok életfeltételeinek megfelelő békét kössön, amely lehetővé teszi a békés együttélést a szomszédokkal.²⁶

A Magyar Tanácsköztársaság őszinte, baráti magatartást tanúsított a területén élő nemzetiségek iránt. Április 6-i rendelete a magyarországi nemzetiségek egyenjogúsításáról szólt. Jogaik biztosítása szempontjából természetesen legjelentősebb a Tanácsköztársaság alkotmányának létrehozása volt. A 14. szakasz kimondja »A Tanácsköztársaság nem ismer faji, vagy nemzeti különbséget. Nem tűri a nemzeti kisebbségek bármilyen elnyomását és nyelvük használatának bárminő korlátozását. Mindenki szabadon használhatja anyanyelvét, és minden hatóság köteles a Magyarországon használatos nyelvek bármelyikén kiállított hozzátartozó beadványt elfogadni, s mindenkit saját anyanyelvén meghallgatni és vele tárgyalni.«²⁷

²⁵ Pravda 1918 november 20. Idézi a „Magyar Munkásmozgalom Története Válogatott Dokumentumai”. V. kötet. 346. old.

²⁶ Mindenkihez! Vörös Újság 1919. március 23. közli a Magyar Tanácsköztársaság 1919. Bpest, 1949. 75. old.

²⁷ A Magyarországi Szocialista Szövetséges Köztársaság Alkotmánya. A Magyar Tanácsköztársaság 1919. Bpest, 1949. 80—81. old.

A Magyar Tanácsköztársaság dokumentumai (lapok, rendeletek, felhívások, plakátok) az összes együtt lakó népek nyelvén hirdetik a nemzetiségek, s így a román dolgozók, sőt a román hadsereg felé is a tanács hatalom felvilágosító szavát és igazságait. A Tanácsköztársaság rölpapjai tájékoztatják a magyarországi román dolgozókat arról, hogy: »Ce putem aștepta dela diktatura proletariátului? (Mit várhatunk a proletárdiktatúrától?)»²⁸

A nemzeti elnyomás időszakában egymással szembeállított nemzetiségek bizalmatlansága természetesen nem oszlott el a hatalom jellegének megváltoztatásával egyik napról a másikra. A Tanácsköztársaság felvilágosító szóval küzdött e bizalmatlanság kódének eloszlatásáért is. »Cel ce-ți sta fața in fața nu ți-i dusman, ci frate, caci e sarac, ca tine! (Aki szemben áll veled: nem ellenséged, testvéred ő, aki épp olyan szegény, mint Te vagy!)»²⁹

Á Magyar Tanácsköztársaság a román munkásokból és parasztokból rekrutálódott, de bojári vezetés alatt imperialista célokért, s a Tanácsköztársaság leveréséért harcoló katonákhoz is szólt. Pontosan meghatározta a román intervenció célját, majd rámutatott a román proletariátus érdekében megvalósítandó feladatokra. »Muncitori și voi lucratori saraci! Fraților proletari! Bravilor soldați români! Domnii, stapanii voștri de aceea v a trimis pe voi in Ungaria, ca pe noi, ca dusmani să ne invingeți. (Munkások és szegény dolgozók! Proletártestvérek! Derék román katonák! Uraitok, uralkodótok azért küldtek benneteket Magyarországra, hogy minket ellenségként letörjete...) Datoria voastra este ca aceasta patria să o cuceriți in România, unde voi sa puneți randuiala și ordine! (Kötelességetek, hogy a hazát Romániában szerezzétek meg, ahol végre tegyetek rendet!)»³⁰

A magyarországi román szocialisták csoportjának felhívása pedig felszólítja a román dolgozókat: »Cuprindeți mintenas tot pamîntul... toate baile... toate fabricile! (Foglaljátok el azonnal a földeket, bányákat, ... gyárakat!)»³¹ »Nu ucide pe proletarul ungur, ci învața dela dînsul!. (Ne gyilkold a magyar proletárt, hanem tanulj tőle!!!)»³²

A Magyarországon és Budapesten működő román szocialista csoportok kivették részüket a Tanácsköztársaság megvédelmezéséért folyó harcból is és eljuttatták szavukat a Tanácsköztársaság birtokában levő területeken élő román lakossághoz. »Elvtársak, testvérek! Budapesten megkezdődött a jelentkezés a nemzetközi vörös hadseregbe!... Jöjjetek mindannyian, jelentkeztek a román irodán.»³³

A romániai (erdélyi) munkásosztály, valamint a hadsereg bizonyos egyégei forradalmi elemeinek magatartására legnagyobb hatást természetesen a romániai baloldali szocialista csoportok gyakoroltak. A hivatalos Románia intervenciójával szemben e baloldali szocialista csoportok a proletárszolidaritás eszméjét — rendkívül mostoha körülmények között is — élő valóságában példázták.

Ennek ismertetése jelen dolgozat keretein kívül esik. Csupán utalok arra, hogy a sztrájkokon, tüntetéseken, szabotázsakciókon, katonai lázadásokon ki-

²⁸ A Magyar Tanácsköztársaság dokumentumai Szegeden. A Szegedi Egyetemi Könyvtár munkaközössége által összeállított bibliográfia. Szeged, 1959. 103. old. 530 sz.

²⁹ Ugyanott 919/95 (l. még fenti bibliográfia 531 sz.)

³⁰ Uo. 919/125 (l. még fenti bibliográfia 106 old. 551 sz.)

³¹ Uo. 919/128. (l. még fenti bibliográfia 552 sz.)

³² Uo. 919/124. (l. még fenti bibliográfia 110. old. 580 sz.)

³³ Uo. 919/2. (l. még fenti bibliográfia 127. old. 688 sz.)

vül számos román munkás, paraszt katoná fegyverrel védte, támogatta a Magyar Tanácsköztársaságot. Romániának szinte minden vidékéről csatlakoztak román katonák a Vörös Hadsereghez. (Bukarest, Ploesti, Galati, Craiova, Iasi, Birlad, Pascani, Arad, Gyulafehérvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti stb.)³⁴

Az antant hatalmakat aggasztotta annak a lehetősége, hogy az oroszországi és magyarországi szocialista forradalmak hullámai a közép- és délkelet-európai országokat is elérhetik. Ezért szorgalmazták az amúgy is további területi igényekkel fellépő szomszéd országok (Csehszlovákia, Románia, SHS Királyság) uralkodó köreibenél az aktív együttműködést a Magyar Tanácsköztársaság leverésében.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya nevében Kun Béla külügyi népbiztos 1919. április 30-án elfogadható, teljesen reális békeajánlatot (jegyzéket) küldött Wilsonnak, valamint a csehszlovák és román burzsoá kormányoknak, amelyben javaslatot tett az ellenségeskedések megszüntetésére. Jogos nemzeti területi követeléseiket elfogadta, a politikai berendezkedéseket pedig belügynek tekintette. Ezzel szemben követelte... a szabad átmenőforgalmat, olyan gazdasági szerződések megkötését, amelyek mindkét fél gazdasági érdekeinek megfelelnek. Követelte továbbá az említett államok területén maradó nemzeti kisebbségek védelmét.

Kun Béla a továbbiakban rámutatott arra: »...e pillanattól fogva semmiféle nemzeti érdek nem igazolja a jelenlegi háborús állapot fenntartását, mostantól kezdve semmi kétség sem lehet aziránt, hogy a háború folytatása a nevezett kormányok részéről az általuk hirdetett nemzeti érdekeket a legdurvábban megsérti. Ha a háborút mégis tovább folytatják, az csak idegen érdekekért, a külföldi imperializmus érdekeiért, mindenekelőtt a magyar uralkodó osztályok érdekeiért történhet.«³⁵

A román kormány e jegyzékre nem is válaszolt, álláspontja nyilván az volt, hogy a kommunista kormánnyal nem tárgyal.

A Werth alezredes parlementer által átnyújtott fegyverszüneti ajánlatra pedig a román hadvezetőség nevében Mărdărescu tábornok a főhadászallás 1919. május 3-i, 766-os rendeletének megfelelően az alábbi imperialista feltételeket közölte: Romániának átadandó a Románia ellen küzdött erők fegyverzete és felszerelése. Ki kell szolgáltatni Romániának az összes vasúti anyagot, amely békeidőben a Tisza és Románia közötti területek forgalmát lebonyolította, valamint a Romániából zsákmányolt felszerelést. (Összesen mintegy 1800 mozdony, 4100 személykocsi, 40 000 fedett teher- és tartályvagon, 2700 nyitott vagon, 400 személy- és 500 teherautó, valamint a Csap és Szeged között található tiszai hajózási eszközök és berendezések estek a követelés keretébe.)³⁶

Ugyancsak átadandók Romániának az összes hadifoglyok és politikai túsok, valamint a visszavonuló csapatok által evakuált hazaküldendők — minden viszonyosság nélkül.³⁷

³⁴ E problémakör bővebben: A romániai munkásosztály és a magyarországi proletárforradalom. (1919) A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi hatása c. előadásgyűjtemény Bp. Kossuth, 1960. 303—319. oldal. L. még: Csatári Dániel: Román-magyar kapcsolatok. Bp. 1958. Kossuth, 105. old.

³⁵ IML 138/8, 28—30 old. németül. P—I. Archivum. A távirat fotokópiája alapján közli a MMTVD 6/A 335 oldal. Bp. 1959. Kossuth.

³⁶ Vörös Újság 1919 május 7. Közli a MMTVD 6/A. Bp. 1959. Kossuth 414—415. old.

³⁷ Ugyanott.

Az egyezményben foglalt feltételek végrehajtásáig a Tisza jobb partján 20 km mélységben a román csapatok Csap, Tokaj, Tiszapolgár, Tiszacsege, Tiszafüred, Kisköre Szolnok, Csongrád, Szegeddel szemben hidfőket fognak megszállni. A Tisza bal partjára az egyezményben foglaltak teljesítése után vonulnak vissza. A román csapatok az igényelt etnikai határok és a Tisza közötti magyar területet a békeegyezménynek a magyar kamarák által eszközlendő ratifikálása után fogják kiüríteni. Az egyezményben foglaltak végrehajtásának ellenőrzésére Budapesten román missziót fognak létesíteni. A feltételek megtagadása esetén a román hadsereg újra megkezdi támadó hadműveleteit.³⁸

E fegyverszüneti feltételeket a Tanácsköztársaság kormánya természetesen nem fogadta el, hanem a munkásság mozgósításával válaszolt.

Ebben az időpontban mégis tüzszünet következett be a tiszai arcvonalon. Április 30-án ugyanis Stephen Pichon francia külügyminiszter jegyzéket intézett Brătianu román miniszterelnökhöz, amelyben megtiltotta a Budapest ellen irányuló támadás folytatását. Május 2-án Brătianu e kívánságnak megfelelően rendelkezett.³⁹

E hirtelen fordulat valószínű okát Tersen a francia katonai és polgári hatalom összeütközésében látja. Szerinte Clemenceau még lehetségesnek tartotta, hogy a Nyugatnak súlyos problémát okozó Magyar Tanácsköztársaságot diplomáciai nyomással, s nem kifejezetten katonai eszközökkel döntsék meg.⁴⁰

Miután a több oldalról bekerített Magyar Tanácsköztársaság felkészült a védelemre, május 20-án megindította offenzíváját a csehszlovák és román hadseregek egyesülési pontján Szlovákia felé. E hadműveleteknek, valamint a Clemenceau jegyzékeket követő időszaknak az eseményei ismertek.

A Magyar Tanácsköztársaság elleni támadások ismételt megindításával 1919. júl.-ban egyáltalán nem a jogos nemzeti területi igények kielégítésére fogtak fegyvert a szomszéd burzsoá államok hadseregei, hanem a proletárhatalom megdöntése eszközeként szerepét vállalták. A Magyar Tanácsköztársaság — mely tehát nem állt a területi épség elve alapján — léteért és az imperialista hódítás alapján álló területi rendezés ellen harcolt!

A Királyhágón inneni területek egy része — mint az eddigiekből is kiténik — 1919. március 21-e után rövid ideig a Magyar Tanácsköztársasághoz tartozott. A román csapatok intervenciójának megindulását e területek, s a Tiszántúl magyar reakciós körei is sürgették. Most már — ellentétben Erdély elvesztése felett érzett honfiúi búbánattal — nem fájt a fejük a kompakt magyar területek megszállásáért sem. Ez már nem a polgári Magyarország, hanem az első magyar proletárdiktatúra rovására történik. Osztályérdekeik olyannyira elnyomják előzőleg fennen hirdetett nemzeti érzelmeiket, hogy felszabadítóként üdvözlik a román csapatokat megszemlélő királyt. Külföldről (Bécs), vagy imperialista csapatok védelme alatt szervezik az összeesküvést (Szeged), frontot nyitnatnak (Kratohvil ezredes), s felvonulási terveket szolgáltattak ki stb.

³⁸ Úgyancott.

³⁹ Lásd: Emile Tersen egyetemi tanár, a Francia Kommunista Párt Történeti 40. évfordulóján ismertetett. Az antant, (különösképpen Franciaország) és a Magyar Tanácsköztársaság. (1917—1919) A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi hatása. Előadásgyűjtemény Bp, Kossuth 1960. 168. old.

⁴⁰ Uő. 169. old.

A szomszédos országok burzsoá kormányai a győztes imperialista hatalmak érdekei szolgálatában — a forradalmi Magyarország leverésében betöltött szerepük által — elérték a békekötések alkalmával a többségében népeik által lakott területeken túl is bizonyos politikai, stratégiai, gazdasági és közlekedési érdekek érvényesítését.

*

A Károlyi-kormány felemás megoldási kísérletein tehát a nemzetiségek gyakorlati tettei messze túlhaladtak. A tanácskormány nemzetiségi politikája realizálásának előfeltétele a proletárhatalom fennmaradása lett volna. A Szlovák Tanácsköztársaság mintájára létrejöhetett volna Erdélyi Tanácsköztársaság, — akár egy Dunai Szocialista Államszövetség is.

A Tanácsköztársaság leverésével az adott időszakban közép-európai viszonylatban elbukott a nemzeti kérdés szocialista megoldásának lehetősége. Így került sor a különböző árnyalatú burzsoá ún. megoldásokra, pl.: a csehszlovák polgári demokratikus, a román bojári-kapitalista, majd a román és magyar fasiszta »megoldásokra«. 1945 után ismét lehetőség nyílt a kérdés szocialista rendezésére a proletár internacionalizmus elvei alapján. A Román Népköztársaság 1952-ben létrehozta a kompakt magyar lakosságú székely megyék területén a Magyar Autonóm Tartományt.

КАРОЛЬ ГУЙА
СТРЕМЛЕНИЯ К РЕШЕНИЮ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОПРОСА
В ТРАНСИЛЬВАНИИ В 1918—1919 ГГ.

Господствующие классы Венгрии, становившейся в ходе исторического развития многонациональным государством, не удовлетворили законных требований национальностей. В результате первой мировой войны распалась Австро—Венгерская Монархия, образовались самостоятельные, или же увеличенные национальные государства.

Настоящая статья изучает в отношении Трансильвании, стремления к спасению суверенитета Венгрии буржуазно-демократическим правительством Кароли и его министром по делам национальностей Оскара Яси. Статья излагает за последние списательные попытки трансильванских венгерских господствующих групп, а также план их характерного представителя, Элемера Дьярфаша, по созданию автономной Трансильвании. Однако митинг трансильванских румынских народных масс, происшедший 1-го декабря 1918 г. в городе Альба Юлия, в сущности был выражением права на самоопределение. Это стремление румынской буржуазии к соединению, к расширению национального рынка, совпало с интересами румынского народа.

Нагруженный прежней национальной политикой венгерских господствующих классов, следствиями проигранной войны, вопреки воле народов, договору, заключенному в Бухаресте условиям перемирия, пеловиччатые лобьютки правительства Кароли не имели никакого значения.

Руководители-коммунисты Венгерской Советской Республики, в первую очередь Бела Кун, нарком иностранных дел, поняли, что борьба за национальное освобождение связана друг с другом, и они действовали соответственно этому. Они отказались от территориальной неприкосновенности Венгрии, от принципа исторического права, выдвигаемого до тех пор господствующими классами. В то же время Венгерская Советская Республика героически боролась за своё существование против совместного нападения соседних буржуазных государств, стуживших целям направленным против пролетарской революции победившими западными империалистическими державами. Вместе с поражением Венгерской Советской Республики потерялась возможность социалистического решения национального вопроса, черты которого начали развёртываться при кратковременном существовании Словацкой Советской Республики.

KÁROLY GULYA
LES TENTATIVES A RÉSOUDRE LE PROBLEME DES NATIONALITÉS
DE TRANSYLVANIE EN 1918—1919

Les classes dirigeantes de la Hongrie, devenue un pays multinational au cours de son développement historique, n'avaient pas satisfait les justes prétentions des nationalités. La première guerre mondiale eut pour résultat la dislocation de la Monarchie Austro—Hongroise, la formation des États nationaux indépendants et accrus.

L'étude présente par rapport à la Transylvanie donne un aperçu des efforts du gouvernement bourgeois-démocratique de Károlyi et d'Oscar Jászi, son ministre des minorités nationales, pour sauver au moins partiellement la souveraineté hongroise. Elle fait l'analyse des tentatives tardives de sauvetage des milieux di-

rigeants hongrois en Transylvanie, ainsi que du projet d'Elemér Gyárfás, représentant marquant de ces milieux, relatif à la création d'une Transylvanie Autonome.

Cependant, l'assemblée générale des masses populaires roumaines le 1 décembre 1918 à Gyulafehérvár fut, dans son essence, l'expression du droit d'auto-détermination. Les aspirations de la bourgeoisie roumaine à l'union, à l'élargissement du marché national, coïncida avec les intérêts du peuple travailleur roumain. En face des conséquences d'une guerre perdue, de la volonté des peuples; des clauses du traité de Bucharest, des règlements de l'armistice et sous le fardeau de la politique nationalitaire antérieure des classes dirigeantes hongroises, les tentatives équivoques du gouvernement Károlyi ne signifèrent rien du tout.

Les dirigeants communistes de la République des Conseils Hongroise, — en premier lieu Béla Kun, commissaire des affaires étrangères, — comprirent qu'il y avait un rapport étroit entre la lutte pour la libération sociale et nationale du peuple, et ils agirent en conséquence. Ils renoncèrent au principe d'intégrité territoriale de la Hongrie, au droit historique, proclamé jusqu'alors par les classes dominantes. En même temps la République des Conseils Hongroise lutta héroïquement pour son existence contre les attaques coordonnées des pays voisins bourgeois; ces attaques servirent également les objectifs contre-révolutionnaires des grandes puissances occidentales victorieuses.

Avec la chute de la République des Conseils la possibilité d'une solution socialiste du problème des nationalités échoua pour un temps considérable, à un moment historique où les contours d'une telle solution se dessinèrent déjà pendant la brève existence de la République des Conseils en Slovaquie.